

ADALÉK 1352-BŐL

AZ

ARANY BULLA

NÉHÁNY CZIKKÉNEK

ALKALMAZÁSÁHOZ ÉS MAGYARÁZÁSÁHOZ.

WENZEL GUSZTÁV,

II. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1873. február 11-diki ülésén.)

BUDAPEST,

AZ EGGENBERGER-FÉLE AKADÉMIAI KÖNYVKERESKEDÉS.

(Hoffmann és Molnár.)

1873.

A D A L É K

1352-ből az arany bulla néhány cikkének alkalmazásához és magyarázatához.

II. Endre királynak 1222-ki arany bullája országunk alkotmányának legnevezetesebb alaptörvénye; de különben is hazai jogunk rendszerében a legfontosabb törvényeknek egyike. Ehhez képest a dolog természetében fekszik, hogy annak határozmányai jogtudósaink által gyakran fejtegetettek.

Ezen fejtegetések mindeddig többnyire közjogi tekintetek szerint történtek; s tudva van, hogy közjogunknak számos vitái innen eredtek. Szomorú emlékezetben vannak még Grossing és Gustermann-nak az arany bulla érvénye ellen támasztott elkeseredett kifakadásai; s mintán erről elég hosszasan pro et contra nem polemia, hanem valóságos irodalmi harez folyt volna, néhai gróf Cziráky Antalnak lett elvitázhatlan érdeme az, hogy ezen és más ilyenmű megtámadásokat diadalmasan és véglegesen legyőzte, s általában az álláspontot meghatározta, melyből hazánk publicistái közjogi kérdéseknél az arany bullát használják.

Megjegyzendő itt, hogy akkor, midőn az arany bulla készült, azaz a XIII. századnak első felében, a köz- és a magánjog közti különbséget nem ismerték még oly öntudatosan és részletesen, mint napjainkban; s hogy ehhez képest az arany bullában — noha célja és rendeltetésénél fogva tüzetesen közjogi törvény — mégis számos intézkedés foglaltatik, melyek sajátságos természetöknél fogva a magánjog körébe tartoznak.

Hazai jogtudományunk újabb haladásának egyik legbiztosabb bizonyága az, hogy felhagytunk elvégre a magánjogi fejtegetések azon természetellenes módorával, mely szerint még a legegyszerűbb magánjogi kérdéshez csak bizonyos közjogi apparatusnak tekintetbevételével szólhattunk. S ezt különösen a magyar jogászyűlések működésének köszönjük.

Ezen új álláspontból az arany bullában foglalt magánjogi határozmányokat tekintve, azt találjuk, hogy annak magánjogi tekintetben is nem csekély jelentősége és érdeke van; hogy tehát I. Lajos király, midőn 1351. az arany bullát megerősítette, magánjogi nem kevésbé, mint közjogi tekintetben fontos intézkedést tett.

Mai előadásomnak tárgya 1352-ből egy jogeset, mely az arany bullának magánjogi jelentőségét feltünteti, s egyszerűs mind az abban foglalt néhány pontnak egykori alkalmazására és magyarázatára nézve adalékkul szolgálhat.

Az eset, melyre itt vonatkozom, a budai királyi kamarai levéltárban őrzött egy eredeti és mindeddig kiadatlan okmány szerint a következő.

A Zuárd ősgyökeres magyar nemzetségbeli idősebb Miklósnak négy fia, ifjabb Miklós, Péter, Zuárd és Chák, 1283. augusztus 1-jén (in octavis festi Beati Jacobi Apostoli) a keresztes barátok esztergami konventje előtt ősi vagyónukban osztozkodtak (kivonat Fejérenél Cod. Dipl. V. köt. 3. r. 209. l.). Ezek közül később Miklós után — ki mint a Karvai nemes családnak alapítója említették — két fia, legifjabb Miklós és Péter, maradt hátra; Zuárdnak pedig egy fia volt t. i. Domokos. E három szerepel a jelen esetben; arról pedig, ha vajjon rajtuk kívül volt-e 1352. idősebb Miklósnak más maradéka még életben — nincs tudomásunk.

Róbert Karoly alatt történt, hogy az említett legifjabb Miklós és annak öcsese Péter pénzhamisításban bíróilag elmarasztaltatott. A mennyiben pedig ez már akkor is hűtlenségi eset (nota infidelitatis), azaz igen súlyos bűntett volt, melyre a bűnös összes vagyonának a szent koronára háromlása volt szabva büntetésül: a két bűnös testvérnek javai szintén a koronára háramoltak, s ehhez képest a fiscus által el is foglaltattak. De ezen foglalás unokatestvérek Domokos-

nak javaira is terjesztetett ki; noha Domokos az említett bűntettben magát teljesen ártatlannak állította. S míg Róbert Karoly élt, sőt I. Lajos király uralkodásának első tíz éve alatt, Domokosnak nem volt módjában elkobzott birtokát visszanyerhetni.

Igy álltak a dolgok, midőn a nápolyi hadjáratából vissza tért Lajos király 1351-nek végén országgyűlést tartván, itt II. Endre király arany bulláját, a 4. czikk némi módosításával, megerősítette, s egyúttal 25 új czikkkel megtoldotta.

II. Endre király arany bullájának első czikke azt határozza: »Ut annuatim in festo Sancti Regis, nisi arduo negotio ingruente, vel infirmitate fuerimus prohibiti, Albae teneamur solennizare. Et si Nos interesse non poterimus, Palatinus proculdubio ibi erit pro Nobis. et vice nostra causas audiet. Et omnes servientes (azaz nobiles), qui voluerint, libere illic conveniant.« Csak nem szószerint, (úgy azonban, hogy nemcsak a »servientes«, hanem »alii qui volunt« is említetnek) ismétli ezen intézkedést ugyanazon király 1231-ki végzeményének első czikke, sőt IV. Béla király 1267 ki végzeményének 8-ik czikke még határozottabban azt rendeli: »Quod singulis annis in festo Sancti Regis unus ex nobis (azaz vagy IV. Béla király, vagy annak fia István ifjabb király) Albam venire debeat. Et de quolibet Comitatu duo vel tres Nobiles debeant convenire; ut in eorum praesentia de omnibus damnis et iniuriis, per quoscunque datus et illatis, omnibus satisfiat.« S mindezekből kitetszik, hogy a királynak Székesfehérvárott minden évben sz. István napján tartandó törvényszéke hazai jogéletünk rendbentartása egyik főbiztosítékának tekintetett.

Mindamellett úgy látszik, hogy ezen törvénynap a későbbi királyok alatt, különös enpedig Robert Karoly korában, vagy általában véve, vagy legalább rendsen már nem tartatott.

Az arany bullának 1351-ki megerősítése után e tekintetben kedvező fordulat állt be.

A függelékben közölt okmány szerint ugyanis 1352. szent István napján Giletfi Miklós nádor Székesfehérvárott a király nevében megjelent, s mint határozottan mondja »Regni libertate a Serenissimo Principe domino Endre olim Rege Hungarorum Illustri vigore sui privilegii aurea bulla vallati

data et concessa, ac tandem tempore procedente per Dominum nostrum, dominum Lodovicum, eadem gratia ipsius Regni Hungarici gubernaculo feliciter praesidente et Coronae, similiter sui Regalis privilegii munimine confirmata requirente, in Congregatione eiusdem Regni sui circa ipsum festum fieri debenda, iuxta debitum officii nostri Palatinatus az ott jelen volt főpapokkal, zászlós és egyéb főurakkal, s nemesekkel, nemcsak törvényszéket, hanem ünnepélyes országos gyűlést is tartott. A főpapok közül névszerint Miklós esztergomi érsek, s János veszprémi és Miklós zágrábi püspökök; a zászlós urak közül pedig Tamás országbíró és Miklós erdélyi vajda voltak jelen; kik »per Regiam benignitatem pro faciendis quibuslibet querulantibus recto iudicio, nec non pro quibusdam suis et Regni sui negotiis restaurandis et reformandis, in socios a nádor mellé deputáltattak.

Ezen fényes gyűlés előtt Zuárd nemzetségbeli Domokos mester, Zuárdnak fia, mint panaszló lépett fel, törvényes lépéseket teendő, hogy javai, melyek tőle jogtalanul elvették, ismét visszadattassanak. Mert Lajos királynak a megerősített arany bullához függesztett 10. és 19. pótezikkei szerint senki, a ki ártatlan, szülői, testvérei vagy rokonainak büntetési miatt nem büntetendő meg; s ha bár ezen czikkek a hűtlenség büntetése nem vonatkoztak is, és magukban véve közvetlenül csak jövő esetekre szóltak: azt remélhette mégis, hogy azoknak kedvezményéből nem fog kizártni.

Egyébiránt előrelátható lévén, hogy a fenforgó bonyodalmas jogkérdés itt Székesfehérvárott, mintegy — a mint szokás mondani — egy terminus vagyis törvénynap alatt nem lesz eldönthető, s hogy annak érdemleges elítélése csak a nádor vagy az országbírónak rendes törvényszéke előtt lésszen eszközölhető: Domokos mester ez alkalommal csak azon bizonyítékok megszerzéséről akart gondoskodni, melyek maga a per kedvező kimenetelének szükséges feltétele voltak, s melyekre legkönnyebben ezen uton lehetett szert tennie.

S ebben Domokos mester ezélt is ért; kettős tekintetben. Először ugyanis 1283-ki családi osztálylevelét a nádor és bírótársai előtt felmutatván, azt bizonyította, hogy a hűtlenségben elmarasztalt upokatestvéreivel nem volt osztatlan birtokközösség-

ben, hogy tehát oly javak vették el tőle, melyeket ő ezektől egészen függetlenül birt. De azonkívül azt kellvén bizonyítani, hogy ő unokatestvéreinek nem volt büntőrsa; minthogy előadása szerint »ut in praemissa falsa monetaria incusione et fabricatione innocens extiterit et immunis, cunctis Regni Nobilibus ipsi Congregationi adhaerentibus constaret evidenter«; kérésére a nádor a gyűlésen jelenlévők közt vizsgálatot rendelt el, melynek eredménye az volt, hogy »universi Nobiles dietae Congregationis in partem se retrahentes, demum ad nostram et dictorum Baronum (azaz Praelatorum et Baronum Regni) regressi praesentiam, eundem Dominicum in praemissa falsa monetaria fabricatione innocenter penitus et immunem extitisse, ex eoque praemissis suis possessionibus innocenter defraudatum fuisse unanimiter et concorditer attestarunt.«

S evvel végződik az okmány, mely fejtegetésnek tárgya; s az abban foglalt legyenek további tárgyalásáról és végleges elintézéséről már nincs közelebbi tudomásunk. De ez feladatunkhoz nem is tartozik; mert az itt szóban levő jogesetet csak annyiban veszem szemügyre, a mennyiben az arany bulla néhány czikkének egykori alkalmazására és magyarozatára nézve felvilágosítást nyújt.

Közelebbi tájékoztatás végett azonban még meg kell jegyeznem:

1. A Karvai nemes családnak birtokviszonyairól lévén szó, s ezen család a magyar ősgyökeres Zoárd nemzetségből eredvén; ezen nemzetség genealogiai jelentősége magára vonja figyelmünket. A Zoárd vagy Zuárd nemzetség a magyar nemzet legrégebb nemzetségeinek egyike. A hazai kronikások azt a hunokkal kötik össze; mert Kézai Simon »Zoárd Capitaneus, Princeps militiae Regis Ethele« hadi tetteit dicsőíti. (Podhraczkynál 30. l. Endlichernél Monumenta Arpadiana 96. l.); s a pozsonyi kronika ezt »Hoard de tribu Zoárd oriundum«-nak nevezi (ed. Toldy 16. l.); a bécsi képes kronika, Thuróczy és a budai kronika pedig mint »Capitaneum Zoward de genere Zoward oriundum« említi. Ugyan Kézai Simon *Lel* a hét vezérek egyikéről azt mondja: »ex isto Zuárd oritur tribus et cognatio« (Podhr. 39. Endl. 103. l.); s ezen szavakat a későbbi kronikák szintén reprodukálják. De a váradi regestrumban (Leonar-

du de genere Zuord« 247. §.), s XIII. századi okmányokban (p. o. Fejér Cod. Dipl. V. k. 3. r. 209. l.; VI. k. 2. r. 398. l.; Wenzel G. Árpádkori Uj Okmánytár II. foly. 4. köt. 467. 492. sk. II. is többször találkozunk ezen nemzetséggel. Az általam fejtegetett okmányból pedig kiderült, hogy a Karvai család ezen nemzetséggel összefüggésben volt.

2. A régi birtokosztályoknak egykori jogi jelentőségét itt szintén szem előtt kell tartanunk. A honfoglalás alkalmával t. i. azon 108 nemzetségnek, melyek akkor a magyar nemzetet képezték, mindenike az újonnan szerzett országnak földén birtokot nyert, mely szállásnak (descensus) neveztetett. A szállás közvetlenül az egész nemzetségnek volt ösztulajdona, s ebben a nemzetség minden tagjainak volt része. Különbirtok és külön tulajdon csak akkor keletkezett, mikor ezen nemzetségi tagok az őket illető részeket egyenként kikapták, s ez az u. n. osztály (divisio) útján történt. A birtokosztályok tehát ehhez képest hazai jogunknak legrégebb intézményei közé tartoznak; melyeknek később is volt helye örökösödési esetekben, midőn az örökhagyó vagyona örökösöknek birtokába ment át. S ilyen birtokosztályról szól a keresztesek esztergomi konventjének 1283-ki osztálylevele, mely az általam fejtegetett okmányban említették (l. munkámat: Magyarország Jogtörténetének rövid vázlata, Pest 1872. 20. sk. II.)

3. Valamint a régi, még osztatlan szállások a nemzetségek minden tagjainak közös tulajdona voltak; úgy osztály alkalmával a tulajdon felosztott ugyan, de a felosztott, s egyéni tulajdonná lett előbb közös földekre nézve megmaradt az osztályrészesek közt a jogközösség. Később az u. n. östiség fogalma innen keletkezett. De az osztály útján alakult örökös vagyis családi, s a magánkeresmény által nyert u. n. szerzeményi birtok közt mindig nevezetes volt a jogi különbség. Különbben azt is látjuk, hogy az osztatlan, az örökös és a szerzeményi birtok és vagyon közt különbség, mely jogi hatására nézve igen érdekes jelenségeket eredményezett, régente nem csak a családi élet belső szervezésével állott szoros összefüggésben, hanem az egykori nemzetségek előzményeiben birta fennállásának feltételezését is. (U. o.)

4. Midőn a nemzetségi kapocs az Anjou királyok korá-

ban jogi jelentőségéből kivetkőztetett, s ennek folytán a nemzetségi birtok jogközösségének helyébe a családi birtok ősi minősége lépett, az előbbi birtokállapotok nevezetes átalakulást tapasztaltak (U. o. 48. és 78. II.) Az átmenet rögtön történt, s nem esoda, hogy, főkép kezdetben, a családok szervezésének és a családi birtoknak tekintetében nemesak fogalmi határozatlanság, de sőt valóságos eszmezavar támadt. S talán ezen eszmezavarnak kell tulajdonitanunk az elhibázott fogásokat, nyílt jogtalanságokat, sőt kegyetlenségeket is, melyek Róbert Károly király uralkodása alatt történtek. Az ugyanegy család tagjai közti személyi és vagyoni egyetemlegesség téves magyarázatának egyik szomorú emlékét, névszerint a Zách nemzetség formasierü kiirtása képezi; úgy hogy a nemzetség egyik tagjának tetteért, a többi egészen ártatlan családtagokra is a legkegyetlenebb büntetés mondatott ki. S hogy ilyenü más esetek sem hiányoztak, arról bizonyosságot tesz okmányunk is, hol a Zuard nemzetség két tagja büntetésnek folytán a fentemlített egészen ártatlan Domokos mester, ha nem is életével, de birtokának elvesztésével bünhődött.

S midőn Lajos király 1351. az arany bullát megerősítette és mintegy eredeti érvényébe visszaállította, egész hazai jogéletünket egy évszázadot túlhaladó zavart állásából szabadította ki, s egy rendezett, és azon kor kívánalmainak nem kevesebé, mint az ország szilkségietekinek megfelelő kerékvágásba vezette.

Nem lehet feladatomban, ezen felfogásomat itt részletesen kifejteni. De az arany bullára nézve szabadjon egész általánosságban röviden megjegyezni, hogy annak érvényre emelése kezdettől fogva nevezetes akadályokra talált, s hogy tulajdonképen csak Lajos király óta bír kétségkivüli érvénnyel. Már akkor, midőn meghozatott, s hét példányban kiadatván, az rendeltetett, hogy ezen példányoknak egyike Rómába a pápához küldetessék, hogy szövege a pápai regestumokba irassék; úgy tapasztaljuk, hogy ez meg nem történt. Mert III. Honoriusnak, ki akkor pápa volt, regestakönyveit teljesen ismerjük, ezekben pedig a magyarországi 1222-ki arany bullának szövege nem foglaltatik. De magában Magyarországon is a közhangulatban azonnal oly jelentékeny

fordulat állt be, hogy alig kilencz év múlva az arany bulla már revidéáltatott, s noha az 1231-ki végzeményben a legtöbb határozmány megújított; mégis lényeges változtatás tétetett a főfontosságú 31. cikkben. Úgy látszik továbbá, hogy habár II. Endre uralkodásának végéiben, valamint IV. Béla és V. István királyok alatt azon alapon, melyet az arany bulla biztosított volt, a közrend egészben véve fentartatott, és a meny nyiben a nagy tatárpusztítás által zavarva volt, ismét helyreállított: azért annak egyes határozmányai pontosan még sem lettek megtartva. Később, t. i. Kún László korában, s az ennek uralkodása utáni folytonos zavarok alatt, az arany bulla érvényben tartására a kormányzóknak nemcsak a hatalom hiányzott, hanem az akarat is. Midőn pedig Róbert Károly alatt ismét jobb közrend állt be: a magyarországi társadalom kívánata már nem volt képes a királynak autokratorai kormánya ellenében az arany bullának gyakorlati érvényt szerezni. Knauz Nándor tagtársunknak az arany bullát tárgyzó jeles értekezése szerint nem lehet kétkednünk az iránt, hogy az 1318. Kalocsán tartott nemzeti zsinaton együtt volt főpapok e végett a királynál lépéseket tettek, s hogy névszerint a zsinatilag egybegyűlt püspöki kar az arany bullát leíratta oly czélből, hogy az egész püspöki kar nevében a két metropolita (t. i. az esztergami és kalocsai érsekek) s egy-egy alájok rendelt püspöknek pecsétjeivel hitelesítve, megerősítés czéljából a királynak felmutattassék; hogy azonban ezen úton sem érték czélt (Magyar Történelmi Tár X. köt. 213 l.). I. Lajos király azon elhatározásának nagy jelentőségét, midőn 1350. a nápolyi hadjáratból visszatérvén, 1351. végén országgyűlést tartott, s itt az arany bullát megerősítette, tehát csak mindezeknek tekintetbe vétele mellett ítélni lehetjük meg.

Azonban ismerjük az indokot is, mely a királyt ezen fontos intézkedésre bírta; hogy t. i. a magyar nemzet iránt, mely a nápolyi hadjárat alatt tántoríthatlan hűséggel és áldozatkészséggel ragaszkodott hozzá, midőn a maga részéről jogainak főbb biztosítékát és alaptörvényét visszaállítja, bizalmának és hálás elismerésének világos és ünnepélyes bizonyosságát adja. »Considerantes — mondja ő — et in memoriam revocatis fidelibus obsequiis et sincerissimis complacentiis

eorundem (ez alatt érti a Praelatorum, Baronum, nec non Procerum ac Nobilium Regni nostri Coetus Universitatis idemptitas-át, kik az országgyűlésen együtt lévén, mint a nemzet képviselői és annak nevében az arany bulla megerősítését kérték); quibus in cunctis nostris et Regni nostri negotiis prosperis pariter et adversis; specialiter vero in sumenda vindicta innoxii sanguinis olim domini Andreae, Hierusalem et Siciliae Regis, fratris nostri karissimi beatæ recordationis, cuius dirae necis acerbitas fere totius orbis fines seu plagas perpulsavit, ad dictum Regnum Siciliae nobiscum proficiscentes, inopinatis fortunæ casibus et variis personarum periculis, summa fidelitate fulti, intrepide se submittendo, Nostræ Maiestati studuerunt complacere et se reddere Nobis gratiosos et acceptos: volentes] votis ipsorum gratiose occurrere, et eorum beneplacitum adimplere stb.« II. Endre király arany bulláját erősíti meg, egyedül a 4. cikk kivételével, mely módosított, s úgy hogy a törvény egészéhez még 25 cikk csatoltatott, melyek tehát annak határozmányaival egyet képeznek.

Ehhez képest az arany bulla 1351. ismét gyakorlati érvényt nyervén, az általam szóba hozott 1352-ki okmány több cikkének alkalmazása és magyarázata iránt nyújt felvilágosítást, s névszerint 1. 2. 17. és 28. cikkekre, s a 10. és 19. pótezikkre nézve.

Az arany bulla 1. cikke azt rendelvén, hogy a király évenként sz. István ünnepét, ha csak súlyos foglalkodás vagy betegség által nem akadályoztatik, Székesfehérvárott tartozik ülni; s hogy ha jelen nem lehet, a nádor ott leszen helyette, és képében meg fogja hallgatni az ügyeket; s minden nemesek tetszésök szerint szabadon oda gyülekezzenek; a hazai jogtörténet szempontjából kétségkívül érdekes volna évről-évre tudni, ha vajjon a királyok megjelentek-e minden évben sz. István napján Székesfehérvárott, s illetőleg helyettesítve voltak-e vagy nem? Történelmi kutatásainknak jelen állása mellett a legszorgalmasabb buvár sem volna képes ilyenmü kimutatást készíteni. Az általam bemutatott okmány 1352-re vonatkozólag azt bizonyítja, hogy a király akkor akadályozva lévén, helyette a nádor fungált.

Megjegyzendő még, hogy az arany bulla ezen határoz-
mánya tulajdonkép a törvénykezés köréhez tartozik; melyre
nézve Werbőczy korában azt állították, hogy azon törvénykezési
eljárás és perbeli gyakorlat, melylyel az ügyek kezdésében,
folytatásában, megvitatásban, és bevégzésében akkor éltek,
Róbert Károly király által »e Galliarum finibus« azaz Sziciliá-
ból hozatott be hazánkba (HK. II: 6. 12. §.). Ha azonban az
arany bulla törvénykezési szabályainak a Róbert Károly
alatt történt újításokkal összeegyeztetéséről van kérdés, az
első czikkekre nézve nem annyiban az eljárási formákat, mint
inkább a királynak részben jogszolgáltató, részben jogbizto-
sító és fentartó tisztét kell szemügyre venni. S az 1352-ki ok-
mányban is a nádor azt mondja, hogy a király képében »pro
faciendo quibuslibet querulantibus recto iudicio, nec non pro
quibusdam suis et Regni sui negotiis restaurandis et refor-
mandis« kevésbé törvényszéket, mint országos gyűlést vagyis
congregatiót tartott.

Az arany bulla 2-ik cikke már szoros értelemben vett
törvénykezési szabály, hogy t. i. a király bár mi időben le ne
tartóztassa, s el ne nyomja a nemeseket, hanemha előbb meg-
idézettek és törvény rende szerint elmarasztattak. Ezen sza-
bály Róbert Károly alatt gyakran volt sértve, s így annak
biztosítása a közvéleménynek lett egyik sürgős követelménye.
Ez volt az 1351-ki megerősítés és az akkor megállapított pót-
cikkeknél célja és feladata; s okmányunk erről is határoz-
ott bizonyosságot tesz.

A 17-ik cikk azt határozván, hogy azon birtokaitól, me-
lyeket valaki jogos szolgálata által nyer, soha meg ne fosztas-
sék; tulajdonkép a birtokbiztonságot akarja az előbbinél erő-
sebb jogi basisra fektetni. Eredetileg néhány árpádi király-
nak azon eljárása ellen volt intézve, kik tett adományait
később ismét visszavonták. De a Róbert Károly alatt bűnösök-
nek ártatlan rokonaira kimondott birtokbüntetések azt mu-
tatják, hogy más esetek is jöhettek elő, melyek ezen törvény
alkalmaztatására helyes tért nyitottak. S ilyen eset volt Do-
mocos mesterünk esete is, mely az arany bulla visszaállításá-
nak egy közvetlen kedvező következtetését jelzette. Különben
az adományrendszer reformja épen az arany bulla megerősí-

téséből indulván ki; Lajos király intézkedésének ez irány-
ban sokkal messzebbre ható hordereje volt, mint melyet okmá-
nyuk feltüntet.

Végül kiemelem még az arany bulla 28. cikkét; hogy
azt, ki törvény rende szerint marasztatott el, semmiféle hatal-
mas ember se oltalmazhassa. Itt azonban az tételzetetik fel,
hogy törvény rende szerint történt legyen az elmarasztalás.
De mivel Domocos mester nem törvény rende szerint volt el-
marasztalva, hanem ártatlanul, s egyedül unokatestvérei bü-
nös tetteinek folytán fosztatott meg birtokától, az 1351-ki
törvénytől fogva lépett fel mint panaszló, s mint ilyen része-
sült a nádor és bírótársainak törvényes oltalmában.

Látjuk tehát a Zuard nemzetségbelieknek általam csak
példaképen felhozott esetéből, hogy az 1351-ki megerö-
sítés folytán az arany bulla alkalmazásának, és az új viszo-
nyok szerinti magyarázatának mi tág tere nyílt. S e tekintet-
ben a 4. cikk módosítása, és Lajos király pótezikkei fontos
útbaigazítást tartalmaznak.

A pótcikkek közül névszerint a 10. és 19. veendők itt
szemügyre, melyek az arany bullát akkép értelmezik, hogy
bárkinek vétségeért annak ártatlan rokonai sem személyök-
ben, sem vagyonukban ne károsíttassanak vagy marasztal-
tasnak el. Ezen intézkedés több kelletlenségnek, melynek
Róbert Károly alatt történtek, lehetőségét kizárta, s az álta-
lam fejtegetett esetre vonatkozólag Domocos mesternek mó-
dot nyújtott, hogy jogtalanul elvesztett birtokának visszaszer-
zése végett törvényes lépéseket tehetett.

FÜGGELÉK

*Gilétfi Miklós nádornak Zoard nemzetségbeli Domokos mester
birtokviszonyait tárgyzó ítéletlevele. 1352.*

Nos Nicolaus Regni Hungarie Palatinus et Iudex Comanorum memorie commendamus, quod nobis in festo Beatissimi Stephani primi Regis Hungarorum Regni libertate a Serenissimo Principe domino Endre olym Rege Hungarorum Illustri vigore sui privilegij aurea bulla vallati data ac concessa, ac tandem tempore procedente per Dominum nostrum dominum Lodouicum, eadem gracia ipsius Regni Hungarie gubernaculo feliciter presidente et Corone similiter, sui Regalis privilegij munimine confirmata requirente in Congregatione eiusdem Regni sui circa ipsum festum fieri debenda, juxta debitum officij nostri Palatinatus vna cum venerabilibus in Christo patribus dominis Nicolao Dei et Apostolice Sedis gracia Archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem Comite Perpetuo, Johanne Weprimiensi, et Nicolao Zagrabiyensis Ecclesiarum eadem gracia Episcopis, nec non viris Magnificis Comite Thoma Iudice Curie Regye, ac Nicolao Woinoda Transilvano et Comite de Zouuk, per Regyam Benignitatem pro faciendo quibuscumque querulantibus recto iudicio, nec non pro quibusdam suis et Regni sui negocijs restaurandis, et reformandis in socios nobis deputatis, ceterisque Ecclesiarum Prelatis et Baronibus, Regnique Nobilibus ad ipsam Congregationem congregatis, in Alba Regali existentibus; Magister Dominicus filius Zoard ad nostram et dictorum Baronum accedens presenciam proposuit eo modo: Quod cum pridem Excellentissimo Principe domino Karulo Rege Hungarie Illustri beate recordacionis regimen dicti Regni gubernante et Coronam, Nicolaus et Petrus filij Nicolai fratres sui patruales pro fabricatura falsarum monetarum notam infidelitatis Regni consuetudine ab antiquo aprobata requirente incurrisset, possessionesque pro ipsa falsarum monetarum fabricacione et incusione in suas Regias manus fuissent rite et legitime applicate, ipse dominus Karulus Rex possessiones suas olym in diuisione sibi deuolutas, et alias possessiones empconis titulo sibi prouenire debentes Bayna et Sarkan vocatas in Comitatu Strigonyensi existentes, non exigentibus suis culpis, simul cum possessionibus dictorum Nicolai et Petri fratrum suorum patruelium prefata infidelitatis nota racione false fabricacionis monete decoloratorum, suis Regijs manibus applicasset; cum tamen ipse in premissa falsa monetaria fabricacione innocens fuisset et immunis, et ut adhuc inter patres eorum perempnalis diuisio du-

dum facta extitisset; ad cerciorem iam dictae perempnalis possessionarie diuisionis declaracionem quasdam litteras priuilegiales Conuentus Cruciferorum Sancti Regis Stephani de Strigonyo in anno Domini Mo. CCo. octuagesimo tercio in octauis festi Beati Jacobi Apostoli emanatas presentauit, inter cetera continentes, quod nobiles viri, Magister Nicolaus et Petrus filij Magistri Nicolai de genere Zoard de Keroua ab una parte, Zoard et Chak fratres eorundem ab altera, personaliter in ipsius Conuentus astantes presenciam concorditer retulissent, quod ipsi de communi et consona voluntate talem diuisionem fecissent inter se, quod duas villas eorum Rodwan et Labothlan vocatas assignassent Magistro Nicolao et Petro predictis perpetuo et irreuocabiliter possidendas, et e conuerso alias duas villas ipsorum Wyfalu et Bykul vocatas, et terram vnius aratri de possessione eorum nomine Keroua exceptam assignassent Zoard et Chak similiter perpetuo possidendas; prefatam vero possessionem Keroua in quatuor partes inter se equaliter diuisissent; seruos eciam et ancillas eorum quocumque titulo possessos eodem modo inter se quatuor equaliter diuisissent; adieciissent eciam Petrus, Zoard et Chak prefati, quod villam ipsorum Manyorous vocatam emptam et aquisitam specialiter per Nicolaum, reliquissent eidem pacifice et quiete possidendam, dando sibi sicut vero possessori in vita sua et in morte liberam donandi, vendendi, et quicquid sibi visum fuerit faciendi facultatem; item aliam possessionem eorum nomine Bela inuentam et aquisitam per Petrum, reliquissent eidem Petro similiter perpetuo possidendam; hoc non pretermissum, quod terram, quam in predicta possessione eorum nomine Bykul habent pignori obligatam, indiuisam adtunc reliquissent inter se quatuor habendam in communi. Vt autem in premissa falsa monetaria incusione et fabricatura innocens extiterit et immunis, cunctis Regi Nobilibus ipsi Congregationi adherentibus constaret euidenter, quos ibidem per nos requiri equitate suadente instanter postulauit. Cum itaque eorundem Prelatorum et Baronum Regni moderato inducti consilio vniuersos Nobiles dictae Congregatione nostre adherentes in eo, vtrum prefatus Magister Dominicus premissae false monetarie fabricacionis vicio respersus et obfuscatus extitisset, requisitos habuissemus; ipsi Nobiles in partem se retrahentes, demum ad nostram et dictorum Baronum regressi presenciam, eundem Dominicum in premissa falsa monetaria fabricacione innocentem penitus et immunem extitisse, ex eoque premissis suis possessionibus innocenter defraudatum fuisse vnanimiter et concorditer attestarunt. In quorum quidem Nobilium testificacionis testimonium presentes nostras patentes litteras prefato Dominico iustanter postulanti duximus concedendas communi iure exposcente. Datum quinto die Congregationis predictae in loco annotato, anno Domini Mo. CCCo. quinquagesimo secundo.

(Eredetie börhártyán, a hátul oda nyomott pecsét elveszett; a budai kir. kamara levéltárban.)